

Біленко М. С.,
асpirант
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара,
адвокат

КОРПОРАТИВНІ ПРАВА ГОСПОДАРЮЮЧИХ СУБ'ЄКТІВ ЯК ОБ'ЄКТ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

CORPORATE LAW OF BUSINESSPERSONS AS OBJECT ADMINISTRATIVE AND LEGAL REGULATION

У статті досліджуються особливості державно-управлінських відносин у сфері регулювання державою корпоративних відносин господарюючих суб'єктів. Визначено, що дане регулювання має бути спрямоване на поступове оновлення та доопрацювання нормативно-правової бази регулювання з метою чіткого визначення об'єкту контролю, його повноти. Запропоновано доповнити нормативно-законодавчу базу поняттям корпоративних прав держави в редакції автора.

Ключові слова: корпоративні права, адміністративно-правове регулювання, корпоративні відносини.

В статье исследуются особенности государственно-управленческих отношений в сфере регулирования государством корпоративных отношений хозяйствующих субъектов. Определено, что данное регулирование должно быть направлено на постепенное обновление и доработку нормативно-правовой базы регулирования с целью четкого определения объекта контроля, его полноты. Предложено дополнить нормативно-законодательную базу понятием корпоративных прав государства в редакции автора.

Ключевые слова: корпоративные права, административно-правовое регулирование, корпоративные отношения.

The article researching features state-management relations in the field of state regulation of corporate relations businesses. It was determined that this regulation should be aimed at gradual renovation and improvement of the legal framework of regulation to clearly define the object control its completeness. A complement regulatory and legal framework concept of corporate rights of the state in the editorial author.

Key words: corporate law, administrative regulation, corporate relations.

Правове регулювання державою корпоративних відносин у сфері господарювання є складним та недостатньо вивченим процесом. За останні роки ряд вітчизняних та зарубіжних вчених присвятили свої наукові праці дослідженням дуже складної теми регулювання та реалізації корпоративних прав державою. У період соціалізму розвитку та дослідження корпоративного права приділялось занадто мало уваги. За цей період була написана лише одна монографія, що висвітлювала зазначену тему [1, с. 84]. Також частково питання корпоративного права було висвітлено О.П. Рябченко, однак лише в розрізі управління державою державною власністю. Проблемою є відсутність чіткого визначення об'єкту адміністративно-правового регулювання у сфері корпоративних відносин. Питання повного переліку об'єктів державного регулювання у сфері корпоративних відносин господарюючих суб'єктів в Україні є неузгодженим на законодавчому рівні. Зазначена проблема призводить до неповноти реалізації своїх прав та можливостей державою в процесі адміністративно-правового регулювання корпоративних прав.

Станом на сьогодні вже існує багато наукових статей. Однак вони розглядають питання корпоративних прав або в розрізі державної власності, або як цивільно-господарську категорію. Сам же процес адміністративно-правового регулювання корпоративних прав господарюючих суб'єктів в Україні як окрема тема не досліджувався.

Темі корпоративного права присвячені праці таких вчених, як: Л.І. Аркуша, О.М. Бандурка, В.Т. Білоус, Ю.П. Битяк, В.Л. Грохольский, О.Ф. Долженков, О.О. Дульський, В.В. Дурдинець, Д.Г. Заброва, О.З. Захарчук, С.М. Іншаков, О.Г. Кальман, М.І. Камлик, І.П. Козаченко, А.Т. Комзюк, В.К. Колпакова, В.М. Корнієнко, О.Н. Литвак та ін.

Актуальність даної теми зумовлена не лише відсутністю наукових робіт із даного питання, а насамперед наявністю великої кількості розрізних нормативно-правових документів, що регулюють існування та реалізацію корпоративних прав господарюючими суб'єктами на території України.

Недостатня обґрунтованість на теоретичному рівні та відсутність чіткої систематизації правових норм, а також відповідна необхідність комплексного адміністративно-правового дослідження механізму регулювання обумовили тему даної статті.

Метою даної статті є дослідження проблеми визначення сучасного змісту та механізму адміністративно-правового регулювання корпоративних прав господарюючих суб'єктів в Україні.

Для вивчення даної теми необхідно визначитись з основними поняттями, такими як «корпоративне право», «адміністративно-правове регулювання», та вивчити корпоративні права як об'єкт державного регулювання.

Адміністративно-правові відносини – це суспільні відносини у сфері державного управ-

ління, учасники яких виступають носіями прав і обов'язків, урегульованих нормами адміністративного права.

Адміністративно-правові відносини є різновидом правових відносин, а тому характеризуються їх загальними ознаками. Складовими частинами адміністративно-правових відносин є: суб'єкти, об'єкти та юридичні факти.

У загальному значенні будь який об'єкт – це те, заради чого і виникають ці правовідносини. Таку пропозицію висловлює ряд учених [2, с. 81] Відповідно, об'єктом адміністративно-правових відносин стає поведінка самих учасників безпосередньо управлінських відносин (певні дії або утримання від дій). Кожна дія учасників адміністративно-управлінських правовідносин спрямована на досягнення певних правових інтересів. Ними можуть бути речі, матеріальні цінності, продукти духовної творчості, особисті нематеріальні блага, а саме: здоров'я, гідність людини, моральності тощо. Існує і альтернативна точка зору, що існують безоб'єктні правовідносини [3, с. 474]. Існує також точка зору щодо множинності об'єктів правовідносин [3, с. 500; 4, с. 56], у той же час ряд науковців наполягали на єдності таких об'єктів [2, с. 81; 5, с. 65]. На жаль, єдності не знайшлося і серед прибічників даної теорії. Таким чином, до нашого часу невирішеним питання, що ж визнавати об'єктом правовідносин: речі, дії (бездіяльність) або нематеріальні блага [6, с. 111]. Окрім цього, є пропозиція віднести результати духовної діяльності та інтелектуальної діяльності до окремої групи об'єктів правовідносин [7, с. 73]. У літературі також зустрічаються погляди, що вказують на те, що об'єктом може бути, перш за все, річ [8, с. 22] або лише дія [9, с. 138] чи певна поведінка людини [10, с. 109; 11, с. 598–599; 12, с. 85; 13, с. 294]. Згідно з пропозицією О.С. Іоффе об'єктом права завжди є поведінка зобов'язаних осіб, однак право спричиняє різний вплив на їх поведінку в залежності від характеру речей, на які вказана спрямована поведінка. Таким чином, саме в цій якості, а не в якості об'єктів прав речі набувають правового значення [11, с. 599]. Дано точка зору походить із того, що саме поведінка і складає об'єкт правовідносин, тоді як речі та інші матеріальні або нематеріальні блага, у свою чергу, складають об'єкт (предмет) відповідної поведінки учасників (суб'єктів) правовідносин [13, с. 294].

Існує й інша точка зору, згідно з якою об'єктом правовідношення є не абстрактне «все те, з природу чого» складається сам правовий зв'язок, а безпосередньо благо, матеріальне або нематеріальне [14, с. 178]. Однак автори акцентують увагу на тому, що «привід у цьому випадку» не слід розуміти як мотив, тобто «певні суб'єктивні міркування, якими керується особа».

На наш погляд, найзмістовнішою є пропозиція Р.С. Бевзенко [15, с. 318]. Таким чином, на наш погляд, об'єктом адміністративно-правового регулювання буде не лише поведінка суб'єкта в цілому, а й майнові та немайнові блага, що є опосередкованим об'єктом правовідносин.

Визначивши свою позицію щодо поняття «об'єкт адміністративно-правового регулювання», необхідно перейти до безпосереднього дослідження особливостей корпоративного права господарюючих суб'єктів як об'єкту адміністративно-правового регулювання та його визначення.

Корпоративні права на сьогодні мають дуже високий попит у сучасному суспільстві. Вони існують одночасно в різних площинах права: цивільного, господарського, адміністративного та торгового. І це зумовлює певну особливість їх існування, реалізації та управління.

У з'язку із цим з'явилось багато різних трактувань самого «об'єкту корпоративних прав». Досить цікавою є думка, що об'єктами корпоративного права є речі, нематеріальні блага, зобов'язання, результати інтелектуальної праці, роботи, послуги, певна інформація [16, с. 10].

Не можемо погодитись із думкою О.В. Щербина, що вважає безпосередньо об'єктом корпоративних відносин акціонерних товариств саму акцію [17, с. 48–66]. На нашу думку, цінністю акції є той об'єм прав, які надає акція щодо конкретного господарюючого суб'єкта. Нам близьче думка, що безпосередній об'єкт складають дії власника акції, що спрямовані на реалізацію прав, зумовлених цією акцією [19, с. 134].

Східну думку висловлює і І.В. Спасибо-Фатеєва, визначаючи, що об'єктом корпоративних правовідносин є безпосередньо сама поведінка їх учасників (акціонерів), що спрямована на здійснення прав та обов'язків, виділяючи елементи майнових та немайнових правовідносин. Автор визначає матеріальну складову частину як дії учасників правовідносин щодо виникнення прав і обов'язків, пов'язаних із задоволенням їхніх матеріальних потреб. Об'єктом немайнових же правовідносин зазначає дії суб'єктів корпоративних прав із виконання прав та обов'язків у сфері управління АТ: участь у роботі загальних зборів, інших органів у разі обрання до них та ін. [19, с. 29].

Законодавчо корпоративні права знайшли своє відображення в ст. 167 Господарського кодексу України, де визначено, що «корпоративні права» – це права особи, частка якої визначається в статутному капіталі (майні) господарської організації, що включають правомочності на участь цієї особи в управлінні господарською організацією, отримання певної частки прибутку (дивідендів) даної організації та активів у разі ліквідації останньої відповідно до закону, а також інші правомочності, передбачені законом та статутними документами [21, ст. 7].

Як окрему категорію корпоративних прав законодавець виділяє корпоративні права держави. Визначені вони в Постанові КМУ від 11.02.2004 р. № 155 «Про затвердження Основних концептуальних підходів до підвищення ефективності управління корпоративними правами держави».

Недоліком, на думку автора, в регулюванні корпоративних прав держави є відсутність визначення цього поняття в Законі України «Про управління

об'єктами державної власності» [22, с. 1]. Автор пропонує доповнити ст. 1 пунктом 2 в такій редакції: «Корпоративні права держави – це сукупність майнових та немайнових прав держави, частка якої визначається в статутному капіталі господарського товариства, що включає право на управління цим товариством, отримання певної частки його прибутку (дивідендів), активів у разі ліквідації відповідно до законодавства, а також інші права, передбачені законом та установчими документами».

Державне управління корпоративними правами можливо визначити як вплив на діяльність відповідних господарюючих суб'єктів. Однак цей вплив має враховувати різноплановість цих правовідносин та забезпечувати дотримання балансу інтересів суб'єктів корпоративних правовідносин і інтереси зацікавлених осіб.

Отже, баланс інтересів можливо підтримувати за допомогою нормативно-правових норм, на підставі яких і функціонує правовий механізм управління корпоративними правами.

Як показав аналіз, незважаючи на поширеність досліджуваних термінів («об'єкт правовідношення» та «корпоративні права»), жоден нормативний документ не містить визначення поняття «об'єкт адміністративно-правового регулювання», а тим більше «адміністративно-правове регулювання корпоративних прав». Вже досить тривалий час у правовій науці триває наукова дискусія щодо визначення поняття

об'єкту адміністративно-правового регулювання. Проте єдиність точок зору в науковців і досі відсутня. У зв'язку із цим у практичній діяльності господарюючих суб'єктів в Україні виникає потреба в офіційному тлумаченні цієї правової категорії. Це, крім усього іншого, демонструє недоліки сучасного українського законодавчого процесу, тим більше такого складного і відповідального, як кодифікація.

Таким чином, враховуючи проведений аналіз та з'ясування подвійної природи як об'єкта адміністративно-правового регулювання, так і об'єкта самих корпоративних правовідносин, маємо зазначити, що корпоративні правовідносини як об'єкт адміністративно-правового регулювання має певні особливості, оскільки корпоративні правовідносини мають власний об'єкт – це дії, що спрямовані на реалізацію суб'єктивного корпоративного права та юридичного обов'язку.

Автор вважає за доцільне запропонувати доповнити ст. 1 Закону України «Про управління об'єктами державної власності» пунктом 2 в такій редакції: «Корпоративні права держави – це сукупність майнових та немайнових прав держави, частка якої визначається в статутному капіталі господарського товариства, що включає право на управління цим товариством, отримання певної частки його прибутку (дивідендів), активів у разі ліквідації відповідно до законодавства, а також інші права, передбачені законом та установчими документами».

ЛІТЕРАТУРА:

1. «Державне управління соціалістичною загальнонародною власністю (адміністративно-правовий аспект проблеми)» / під редакцією Ю.М. Козлова. – М. : Госюриздат. – 1983. – 132 с.
2. Иоффе О.С. Правоотношения по советскому гражданскому праву / О.С. Иоффе. – Л. : Изд-во Ленинградского ун-та. – 1949. – 144 с.
3. Агарков М.М. Теория государства и права / М.М. Агарков. – М., 1948. – 500 с.
4. Гордон М.В. Советское авторское право / М.В. Гордон. – М. : Госюриздат, 1955. – 232 с.
5. Магазинер Я.М. Объект права / Я.М. Магазинер // Очерки по гражданскому праву. Сборник статей. – Л. : Изд-во Ленинградского ун-та, 1957. – 291 с.
6. Тархов В.А. Гражданское право. Общая часть. Курс лекций / В.А. Тархов. – Чебоксары : Чув.кн. узд-во, 1997. – 331 с.
7. Цивильное право Украины: Підручник: У 2-х кн., книга 1 / Д.В. Боброва, О.В. Дзера, А.С. Довгерт та ін. ; за ред.. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової. – К. : Юрінком Интер, 2000. – 864 с.
8. Агарков М.М. Обязательство по советскому гражданскому праву / М.М. Агарков. – М. : Типография «Известий Советов депутатов трудящихся СССР», 1940. – 192 с.
9. Брагинский М.И. Общее учение о хозяйственных договорах / М.И. Брагинский. – Минск, 1967. – 259 с.
10. Советское гражданское право. В 2-х томах: Т. 1 / Под ред. Д.М. Генкина. – М. : Юрид. лит. 1950. – 294 с.
11. Иоффе О.С. Избранные труды по гражданскому праву: Из истории цивилистической мысли. Критика теории «хозяйственного права» / О.С. Иоффе. – М. : Статут, 2000. – 777 с.
12. Гражданское право. Учебник. Часть 1. Издание третье, переработанное и дополненное / Под ред. А.П. Сергеева, Ю.К. Толстого. – М. : ПРОСПЕКТ, 1999. – 632 с.
13. Гражданское право: В 2 т. Том 1: Учебник / Отв. ред. проф. Е.А. Суханов. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : БЕК, 2000. – 704 с.
14. Советское гражданское право: Учебник. В 2-х томах. Т. 1 / Илларионова Т.И., Кирилова М.Я., Красавчиков О.А. и др. / под ред. О.А. Красавчикова. – 3-е узд., испр. и доп. – М. : Вышш. шк., 1985. – 544 с.
15. Гражданское право: актуальные проблемы теории и практики / Под общ. Ред. В.А. Белова. – М. : Юрайт-Издат, 2008. – 993 с.
16. Гританс Я.М. Корпоративные правоотношения: Правовое организационных форм / Я.М. Гританс – М. : Волтерс Клувер, 2005. – 160 с.
17. Щербина О.В. Правове становище акціонерів за законодавством України / О.В. Щербина. – К. : Юрінком Интер, 2001. – 160 с.
18. Акціонерне право: Навчальний посібник / За заг. ред. В.В. Луця, О.Д. Крупчана. – К. : Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2004. – 256 с.
19. Спасибо-Фатеева И.В. Акционерные общества: Корпоративные правоотношения / И.В. Спасибо-Фатеева. – Х. : Право, 1998. – 256 с.

20. Спасибо-Фатеєва І.В. Правова природа корпоративних правовідносин в акціонерних товариствах / І.В. Спасибо-Фатєєва // Вісник Академії правових наук України. – 1998. – № 3. – С. 58–66.
21. Господарський кодекс України від 16.01.2003р. № 436-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15/page7>.
22. Закон України «Про управління об'єктами державної власності» від 21.09.2006 № 185-V [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/185-16/>.